

پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان براساس خودپنداشت تحصیلی و مسند مهارگری

افسانه لطفی عظیمی^۱، فریبرز درتاج^۲، غلامعلی افروز^۳ و محترم نعمت طاوسی^۴

چکیده

پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان براساس خودپنداشت تحصیلی و مسند مهارگری انجام گرفت. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش را کلیه دانش‌آموزان رشته علوم تجربی سال آخر دبیرستان‌های دوره‌ی دوّم متوسطه دخترانه و پسرانه دولتی تهران در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲ تشکیل می‌دادند که ۵۶۰ دانش‌آموز دختر و پسر به روش نمونه‌گیری تصادفی چند مرحله‌ای، به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. به‌منظور جمع‌آوری داده‌ها از مقیاس خودپنداشت تحصیلی، مقیاس درونی بودن افراد قدرتمند و شانس و از نمره معدل به‌عنوان معیار پیشرفت تحصیلی استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون در SPSS21 استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که بین خودپنداشت تحصیلی و مسند مهارگری با پیشرفت تحصیلی رابطه مستقیم معناداری ($P < 0/01$) وجود دارد. همچنین، نتایج تحلیل رگرسیون آشکار کرد که تقریباً ۲۳ درصد از واریانس پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان براساس خودپنداشت تحصیلی و مسند مهارگری درونی به صورت مثبت قابل پیش‌بینی است. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که با افزایش خودپنداشت تحصیلی و مسند مهارگری درونی بر میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان افزوده می‌شود. به‌عبارت دیگر خودپنداشت تحصیلی و مسند مهارگری از متغیرهای مهم در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان است.

واژه‌های کلیدی: خودپنداشت تحصیلی، مسند مهارگری، پیشرفت تحصیلی، دانش‌آموزان

۱. نویسنده‌ی رابط: دانش‌آموخته‌ی دکتری روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه امام رضا (ع) (alotfiazimi@gmail.com)
  ۲. استاد گروه روان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی
  ۳. استاد ممتاز روان‌شناسی، دانشگاه تهران
  ۴. استادیار روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب
- تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۱۲/۲۳
تاریخ پذیرش مقاله: ۹۶/۵/۱۴

DOI: 10.22098/JSP.2017.587

مقدمه

دانش‌آموزان هر جامعه، قشر کارآمد و آینده‌سازان هر کشور هستند، گروهی که بخش عمده برنامه‌ریزی و بودجه هر کشور را به خود اختصاص می‌دهند و پیشرفت تحصیلی^۱ آن‌ها، در کسب موفقیت‌های آتی‌شان از اهمیت بسزایی برخوردار است. بنابراین شناسایی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و توجه به آن‌ها گامی به‌سوی توسعه پایدار است. پژوهشگران بیان می‌کنند مهم‌ترین نشانگر بازده علم و برجسته‌ترین نشانگر کاری که هر نظام آموزشی باید انجام دهد، پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان است. از این‌رو موفقیت هر نظام آموزشی بستگی به این دارد که آن نظام تا چه حد و به چه میزانی توانسته است به عملکرد مورد انتظار دست یابد (قنبری و سلطان‌زاده، ۱۳۹۵).

اینجین-دمیر^۲ (۲۰۰۹) بیان کرد که پیشرفت تحصیلی به همان اندازه آموزش رسمی، محصول خانواده، جامعه و تعامل همسالان است. پیشرفت تحصیلی در حوزه آموزش بسیار مهم است زیرا توانایی دانش‌آموز را در رابطه با محتوای آموزشی^۳ مشخص می‌کند. در واقع پیشرفت تحصیلی با تمرکز بر محتوای آموزشی در بین دانش‌آموزان رقابت ایجاد می‌کند و برای کسب موفقیت در دانشگاه و زندگی حرفه‌ای فرد حائز اهمیت است. پیشرفت تحصیلی یک دانش‌آموز نشانگر میزان موفقیت اوست و در آموزش از نقشی محوری برخوردار است (کوئتزی^۴، ۲۰۱۱). به‌رغم گسترش ادبیات پژوهشی در قلمرو شناسایی عوامل روان‌شناختی و تحصیلی در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، پژوهش‌های معدودی توانسته‌اند در درک روابط بین عوامل تأثیرگذار در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سودمند باشند (شکولاکو^۵، ۲۰۱۳). یکی از عوامل تأثیرگذار در پیشرفت

-
1. academic achievement
  2. Engin-Demir
  3. academic content
  4. Coetzee
  5. Shkullaku

تحصیلی دانش‌آموزان، خودپنداشت تحصیلی^۱ است.

خودپنداشت تحصیلی به ادراک دانش‌آموزان از شایستگی‌های خود در رابطه با یادگیری آموزشگاهی اشاره دارد (خجسته مهر، کوچکی، کرایبی و عباسپور، ۱۳۹۱) و به معنی تلقی خود از قابلیت‌ها و محدودیت‌های تحصیلی خویش می‌باشد. خودپنداشت تحصیلی بازنمود توانایی ذهنی افراد در حوزه‌های تحصیلی و ارزیابی از توانایی‌های تحصیلی خود می‌باشد که نقش مهمی در فهم یادگیری دانش‌آموزان و رشد و موفقیت آن‌ها در مدرسه دارد (پنکسن، ویتورس، پرکل، نیپل، دی‌فراین و ورسچورن^۲، ۲۰۱۵).

خودپنداشت تحصیلی اثر مستقیم و غیرمستقیم بر پیشرفت تحصیلی دارد (کرتین، استیوارت و استرو^۳، ۲۰۱۳). به عبارتی نقش واسطه‌ای خودپنداشت تحصیلی در رابطه بین توانایی شناختی و پیشرفت تحصیلی بر این منطبق استوار است که خودپنداشت تحصیلی یا ادراک دانش‌آموزان درباره توانایی‌های خود، لذت و علاقه به مدرسه به‌طورکلی، به‌منزله یکی از ابعاد مهم خودپنداشت، افزایش پیشرفت تحصیلی را در پی دارد (گمی، بهیلاک، کانونا و منصور^۴، ۲۰۱۳؛ ماسن، بوسکولو، تورنیتورا و رونسونی^۵، ۲۰۱۳). درواقع خودپنداشت تحصیلی می‌تواند به‌طور قابل توجهی در طول دوره تحصیلی تغییراتی داشته باشد که همه این موارد بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تأثیرگذار است (بکر و نیومن^۶، ۲۰۱۶). می‌توان بیان کرد خودپنداشت تحصیلی بالا پیامدهای آموزشی زیادی برای دانش‌آموزان دارد و به‌طور مثبت موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان را پیش‌بینی می‌کند (مارش و امارا^۷، ۲۰۰۸). نتایج مطالعه جانسن، اسکرودرس و لوتکه^۸ (۲۰۱۴) نشان

1. academic self-concept
2. Pinxten, Wouters, Preckel, Niepel, De Fraine & Verschueren
3. Curtin, Stewart & Ostrove
4. Gemeay, Behilak, Kanona & Mansour
5. Mason, Boscolo, Tornatora & Ronconi
6. Becker & Neumann
7. Marsh & O'Mara
8. Jansen, Schroeders & Lüdtke

داد وقتی که نمرات به عنوان شاخص‌های پیشرفت در نظر گرفته می‌شوند، رابطه بین خودپنداشت و پیشرفت تحصیلی بیشتر آشکار می‌شود. لطفی عظیمی و ابراهیمی قوام (۱۳۹۴) در پژوهش‌شان نشان دادند که خودپنداشت تحصیلی به‌عنوان یک متغیر واسطه‌ای در رابطه بین انگیزش تحصیلی و پیشرفت تحصیلی عمل می‌کند.

از دیگر عوامل مؤثر در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مسند مهارگری^۱ می‌باشد. مسند مهارگری یک ساختار روان‌شناختی است که در دستیابی به اهداف یادگیری، مهم و تأثیرگذار تلقی می‌شود. مسند مهارگری به دودسته درونی و بیرونی تقسیم می‌شود. افرادی که موفقیت و شکست خود را به علل درونی مانند توانایی‌ها و تلاش‌های خود نسبت می‌دهند و در برابر اتفاقاتی که برایشان رخ می‌دهد، به‌شدت احساس مسئولیت می‌کنند، افراد با مسند مهارگری درونی هستند. افراد دارای مسند مهارگری درونی باور دارند که می‌توانند رویدادها یا موقعیت‌ها را کنترل کنند و به‌شدت به خود و توانایی‌های خود در زندگی ایمان دارند. افرادی که موفقیت و شکست خود را خارج از کنترل خود می‌دانند و آن‌ها را به سرنوشت یا شانس نسبت می‌دهند، افرادی با مسند مهارگری بیرونی شناخته می‌شوند. افراد دارای مسند مهارگری بیرونی، رویدادها، موقعیت‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌ها را به عواملی نامرتب با آن‌ها نسبت می‌دهند. برای مثال، آن‌ها موفقیت را به پشتیبانی نسبت می‌دهند (مالی^۲، ۲۰۱۳).

مسند مهارگری به‌عنوان پیش‌بین بسیاری از رفتارها در نظر گرفته می‌شود (ساریکام، دوران، کارداک و هالماتو، ۲۰۱۲). افزون بر این، پیش‌بین رفتارهای مرتبط با تحصیل و رفتارهای اجتماعی نیز مسند مهارگری است. پژوهشگران مختلف نشان داده‌اند که جهت‌گیری مهار درونی با سطوح بالای پیشرفت تحصیلی مرتبط است. برای مثال، بندر^۳ (۱۹۹۵) نقل از گلپور^۴، (۲۰۱۴)

-
1. locus of control
  2. Mali
  3. Bender
  4. Golparvar

بیان می‌کند که شکست‌های همراه با تلاش مداوم ممکن است به مسند مهارگری بیرونی منجر شود که متعاقب آن سطوح پایین انگیزش برای مطالعه خواهد بود. افراد بیرونی ممکن است تلاش‌های خود را بی‌ثمر ببینند و چون شکست را جزئی از سرنوشت خود می‌دانند، سخت‌کوشی برایشان اهمیت نخواهد داشت. افراد بیرونی به عملکرد ضعیف خود اهمیت نمی‌دهند و این موضوع به حرمت خود آن‌ها آسیب وارد نمی‌کند، چه آن‌ها با نسبت دادن شکست‌های خود به شانس، تقدیر یا قصور سایر افراد از آسیب‌های احتمالی ناشی از عدم توانایی و این باور که افرادی بی‌کفایت هستند، خود را دور می‌سازند. اما نکته در اینجا است که چنین نگرشی، انگیزش آن‌ها را کاهش می‌دهد. گلپور (۲۰۱۴) بیان می‌کند، افرادی که شکست‌های خود را به عوامل درونی نسبت می‌دهند، اشتباهات شخصی خود را می‌پذیرند و آن‌ها را به عدم مهارت نسبت می‌دهند. باین‌حال، افراد دارای مسند مهارگری بیرونی از بی‌کفایتی‌های فردی می‌گریزند که بدین ترتیب احساس منفی ناشی از شکست را کاهش می‌دهند و آینده‌ای امیدبخش را برای خود متصور نیستند. اما احتمال دارد که افراد دارای مسند مهارگری درونی با تلاش بیشتر خود که منجر به دستیابی به رتبه‌های بهتر می‌شود، آینده‌ای روشن برای خود متصور شوند. حساس‌خواه و جاهدی^۱ (۲۰۱۵) نشان داد سطوح بالای جهت‌گیری بیرونی مسند مهارگری با سطوح پایین پیشرفت تحصیلی و جهت‌گیری درونی مسند مهارگری با سطوح بالای پیشرفت تحصیلی همراه است. لطفی‌عظیمی، افروز، درتاج و نعمت طاوسی (۱۳۹۴) هم در پژوهشان نشان دادند که دانش‌آموزان با مسند مهارگری درونی انگیزش و پیشرفت تحصیلی بالا و دانش‌آموزان با مسند مهارگری بیرونی، انگیزش و پیشرفت تحصیلی ضعیفی را نشان می‌دهند.

در ایران، افت تحصیلی از مهم‌ترین مشکلات کنونی نظام آموزشی است و هر ساله ده‌ها میلیارد ریال از بودجه کشور را هدر می‌دهد و نیروی بالقوه و سرمایه‌های جامعه (نیروی انسانی) بی‌ثمر

می‌مانند. بنابراین توجه به عواملی که منجر به پیشرفت تحصیلی شده و مانع از افت تحصیلی شود، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. لذا پژوهش حاضر به بررسی پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان براساس خودپنداشت تحصیلی و مسند مهارگری انجام گرفت

روش

پژوهش حاضر از لحاظ روش توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان رشته علوم تجربی سال آخر دبیرستان‌های دوره‌ی دوم متوسطه دخترانه و پسرانه دولتی تهران در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲ بود که از میان آن‌ها بعد از برآورد حجم نمونه با مراجعه به جدول کرجسی و مورگان و با روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای از مجموع ۱۶ دبیرستان دولتی شهر تهران، ۵۶۰ نفر به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از ابزارهای زیر استفاده گردید:

مقیاس پیشرفت تحصیلی: در این پژوهش پیشرفت تحصیلی برحسب میانگین نمره‌هایی که آزمودنی‌ها در پایان‌ترم (امتحان نهایی) در دروس زیست‌شناسی، فیزیک و شیمی به دست آوردند، مشخص شده است.

مقیاس خودپنداشت تحصیلی: مقیاس خودپنداره تحصیلی توسط دلاور (۱۳۷۳)؛ به نقل از ابراهیمی‌قوام، (۱۳۷۷) تدوین شد. این مقیاس دارای ۴۰ ماده است. این مقیاس به صورت ۴ درجه‌ای، کاملاً مخالف (۱)، مخالف (۲)، موافق (۳) و کاملاً موافق (۴) نمره‌گذاری می‌شود. و سوالات ۴، ۵، ۸، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۱۸، ۱۹، ۲۱، ۲۲، ۲۴، ۲۶، ۲۹، ۳۰، ۳۴، ۳۸، ۳۹ و ۵۰ به صورت معکوس نمره‌گذاری شود. حداقل نمره ۴۰ و حداکثر آن ۱۶۰ می‌باشد و نمره‌های بالا نشان‌دهنده سطوح بالای خودپنداشت تحصیلی بالا می‌باشد. در پژوهش رشیدی (۱۳۷۸) ضریب آلفای کرونباخ این مقیاس ۰/۸۴ گزارش شده است. رشیدی برای تعیین اعتبار خودپنداشت تحصیلی این مقیاس از روش اعتبار ملاکی استفاده کرد که ۰/۴۹ گزارش شد. در پژوهش خجسته مهر و همکاران (۱۳۹۱) برای بررسی پایایی مقیاس خود پنداره تحصیلی دلاور از روش همسانی

درونی (آلفای کرونباخ) استفاده شد. ضریب پایایی با استفاده از روش مذکور ۰/۹۳. به دست آمد.

ضریب آلفای کرونباخ این مقیاس در این پژوهش ۰/۵۹ به دست آمد.

مقیاس درونی بودن، افراد قدرتمند و شانس: این مقیاس توس لونسون^۱ (۱۹۸۱)

تدوین شد. دارای ۸ ماده است که به صورت ۵ درجه‌ای از کاملاً مخالف (۱)، مخالف (۲)، نظری ندارم (۳)، موافقم (۴) و کاملاً موافقم (۵) نمره‌گذاری می‌شود. ماده‌های ۳ و ۵ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شود. دامنه نمرات بین حداقل ۸ و حداکثر ۴۰ در نوسان می‌باشد. نمره‌های بالا در این مقیاس نشان‌دهنده مسندمهارگری درونی است، درحالی‌که نمره‌های پایین نمایانگر مسندمهارگری بیرونی است. جاج، لاک، دیورهان و کلیگر^۲ (۱۹۹۸) اعتبار این مقیاس را ۰/۸۵ گزارش کرده‌اند. اوایلر^۳ (۲۰۰۷) نیز ضرایب آلفای کرونباخ این مقیاس را برای نمونه دانشجویان برابر با ۰/۷۰ و برای نمونه کارمندان برابر با ۰/۵۹ گزارش کرده است. روایی این مقیاس نیز در پژوهش‌های مختلف قابل قبول گزارش شده است. ضریب آلفای کرونباخ این مقیاس در این پژوهش ۰/۷۱ به دست آمد.

نتایج

تعداد ۵۶۰ دانش‌آموز (۲۹۰ دختر و ۲۱۹ پسر) در این پژوهش شرکت داشتند.

جدول ۱. آماره‌های توصیفی و ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش

		SD	M	متغیرها	
	۱	۱۴/۴۳	۱۱۱/۳۰	خودپنداشت تحصیلی	
	۱	۰/۲۷**	۳/۵۳	۲۸/۶۵	مسندمهارگری درونی
۱	۰/۴۰**	۰/۳۳**	۳/۴۰	۱۴/۸۷	پیشرفت تحصیلی

** p<۰/۰۱

1. Levenson
2. Judge, Locks, Durham & Kluger
3. Oyler

پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان براساس خودپنداشت تحصیلی و مسند مهارگری

آماره‌های توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش در جدول ۱ نشان می‌دهد هر سه متغیر خود پنداشت تحصیلی ($M=111/30$ و $SD=14/43$)، مسندمهارگری ($M=28/65$ و $SD=3/53$) و پیشرفت تحصیلی ($M=14/87$ و $SD=3/40$) میانگینی بالاتر از متوسط نمره‌های خود (متوسط دامنه نمره‌ها به ترتیب ۱۰۰، ۲۴ و ۱۰) بودند.

همچنین در در جدول ۱ مشاهده می‌شود که هم متغیر خودپنداشت تحصیلی با پیشرفت تحصیلی همبستگی مثبت معنادار ($r=0/33$ ، $p<0/01$) و هم بین متغیر مسندمهارگری درونی با پیشرفت تحصیلی نیز همبستگی مثبت معناداری ($r=0/40$ ، $p<0/01$) وجود داشت (یعنی با افزایش خودپنداشت تحصیلی و مسندمهارگری درونی بر میزان پیشرفت تحصیلی افزوده می‌شود. پس از اطمینان از رابطه معنادار بین متغیرهای پژوهش و بررسی مفروضه‌های رگرسیون چندمتغیری بررسی شدند که ۵ آزمودنی به دلیل پرت بودن نمره‌ها از تحلیل کنار گذاشته شدند و از سایر مفروضه‌ها تخطی صورت پذیرفته بود. بر این اساس تحلیل رگرسیون چند متغیری برای بررسی نقش خودپنداشت تحصیلی و مسندمهارگری درونی در پیشرفت تحصیلی اجرا و نتایج در جدول ۲ منعکس شده است.

جدول ۲. خلاصه نتایج تحلیل رگرسیون چندمتغیری خودپنداشت تحصیلی و مسندمهارگری درونی بر

پیشرفت تحصیلی						
متغیرها	B	SEB	Beta	t	F	R ²
مدل کلی	-1/78	1/11			105/95**	0/23
خودپنداشت تحصیلی	0/07	0/01	0/30	7/76**		
مسندمهارگری درونی	0/26	0/03	0/31	8/61**		

** $p<0/01$

همانطور که نتایج تحلیل رگرسیون چند متغیری در جدول ۲ نشان می‌دهد خودپنداشت تحصیلی و مسندمهارگری درونی توانایی تبیین ۲۳ درصد از پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را دارند. همچنین نتایج نشان داد خودپنداشت تحصیلی ($Beta=0/30$ ، $t=7/76$ و $p<0/01$) و مسندمهارگری درونی ($Beta=0/31$ ، $t=8/61$ و $p<0/01$) در تبیین پیشرفت تحصیلی دانش-

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به اهمیت پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، پژوهش حاضر به پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان براساس خودپنداشت و مسند مهارگری انجام گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین خودپنداشت تحصیلی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان همبستگی مثبت معناداری وجود داشت که با یافته‌های جانسن، اسکرودرس و لوتکه (۲۰۱۴)، کونتزی (۲۰۱۱)، درامانو و بالارابی (۲۰۱۳)، لطفی عظیمی و ابراهیمی قوام (۱۳۹۴) و ولی زاده (۱۳۹۰) همسو می‌باشد.

در تبیین یافته‌ی حاضر می‌توان چنین استدلال کرد که خود پنداشت تحصیلی ادراکات دانش‌آموزان از توانایی‌های تحصیلی خود در رابطه با همسالان، معلمان و والدین را نشان می‌دهد، که در صورت بالا بودن خود پنداشت تحصیلی تلاش بیشتری در جهت رسیدن به اهداف آموزشی و یادگیری و در نتیجه پیشرفت تحصیلی بهتر خواهد داشت. به نظر می‌رسد خوب بودن در مدرسه خودپنداشت تحصیلی مثبت دانش‌آموزان را پرورش می‌دهد و داشتن خودپنداشت تحصیلی مثبت نیز، به کارکرد بهتر در فعالیت‌های آموزشی می‌انجامد. احساس کرامت و ارزشمندی منجر به دوری از بسیاری از لغزش‌ها و اشتباهات می‌گردد. دانش‌آموزی که احساس ارزش درونی و کرامت برخوردار است، می‌کوشد تا همواره عزت‌نفس خود را حفظ کند و خود را در شرایطی قرار ندهد که به کرامت نفس او خدشه‌ای وارد گردد (لطفی عظیمی، افروز، درتاج و نعمت طاوسی، ۱۳۹۴). بنابراین، چنین فردی احتمالاً در مدرسه نیز برای انجام دادن بهتر تکالیف، نهایت سعی خود را خواهد کرد و پیشرفت تحصیلی بالایی را از خود نشان خواهد داد. خودپنداره‌ی مثبت تحصیلی همچنین، می‌تواند به احساس خود اثربخشی تصویری بالا منجر گردد. خود اثربخشی تصویری به باورهای شخص در ارتباط با توانایی‌اش در انجام امور دلالت می‌کند (میکائیلی، افروز و قلیزاده، ۱۳۹۱). لذا دانش‌آموزانی که دارای خودپنداشت بالایی در خود

می‌باشند، تصور مثبتی نسبت به خوددارند و عملکرد تحصیلی بالایی را از خود را در مدارس نشان خواهند داد.

یافته‌ی دوم پژوهش نشان داد که مسندمهارگری درونی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان همبستگی مثبت معنادار دارد که با پژوهش‌های حساس‌خواه و جاهدی (۲۰۱۵)، ساگونه و دی کارولی (۲۰۱۴)، لاتر و همکاران (۲۰۱۴)، لطفی عظیمی و همکاران (۱۳۹۴) همسو می‌باشد. در تبیین یافته‌ی حاضر می‌توان چنین استدلال کرد که مسند مهارگری درونی عامل موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان می‌باشد. چرا که دانش‌آموزان که دارای مسندمهارگری درونی می‌باشند به دلیل درک بهتر موقعیت‌ها، مهار بیشتری بر زندگی خود اعمال می‌کنند. به عبارت دیگر، حتی زمانی که اطلاعات، غیرمرتبط به نظر می‌رسند، افراد درونی به سرعت اطلاعات مرتبط باهدف خود را کسب کرده و از آن‌ها بهره می‌برند (مجدوب، باتاینه، ایشاک و رحمان، ۲۰۰۹).

دانش‌آموزانی که موفقیت را به عوامل درونی نسبت می‌دهند، انتظار موفقیت‌های بعدی را دارند، درحالی‌که، دانش‌آموزانی که شکست را به عوامل بیرونی نسبت می‌دهند، ممکن است انتظار مواجهه با شکست را داشته باشند مگر آنکه خود را توانمند در نظر گیرند و فعالانه عوامل شکست را بررسی کنند. در مقابل، نسبت دادن موفقیت به عوامل درونی، پیش‌بین موفقیت‌های بعدی فرد است. در حوزه آموزش، مسند مهارگری درونی یک پیش‌بین مثبت پیشرفت تحصیلی است و مسند مهارگری بیرونی پیش‌بین منفی پیشرفت تحصیلی است. به گفته ری^۱ (۱۹۸۰) نقل از مجدوب و دیگران، (۲۰۰۹) این یافته‌ها از نظریه مسند مهارگری راتر نشأت می‌گیرند. فردی که دارای مهار درونی است انتظار دارد که برای انجام رفتارهای خاص پاداش دریافت کند. بنابراین، فرد با جهت‌گیری درونی تلاش خود را به کار می‌بندد تا به لحاظ تحصیلی به هدف خود دست یابد. هنگامی که فرد به هدف رسید، هیجانی مثبت را تجربه می‌کند که موفقیت را برای او خوشایندتر می‌سازد و انتظار پاداش را در او تقویت می‌کند. لذا دانش‌آموزان با مسندمهارگری

1. Ray

درونی در عملکردهای تحصیلی اگر دچار شکستی شدند، خود را مسبب آن می‌دانند و لذا تمام تلاش خود را می‌کنند تا از این شمسیت به نحو بهینه‌ای استفاده کنند تا در مراحل بعدی تحصیلی دچار شکست نشوند.

یافته دیگر پژوهش حاضر نشان داد خودپنداشت تحصیلی مثبت و مسند مهارگری درونی در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نقش دارند. این یافته با پژوهش‌های بسیاری (پنکسن و همکاران، ۲۰۱۵؛ حساس‌خواه و جاهدی، ۲۰۱۵؛ گلپرور، ۲۰۱۴؛ گمی و همکاران، ۲۰۱۳؛ لطفی عظیمی و همکاران، ۱۳۹۴؛ ماسن و همکاران، ۲۰۱۳) همسو بود. به نظر می‌رسد افراد درونی به دلیل آنکه موقعیت‌های خود را بیشتر و بهتر درک می‌کنند و از طریق دانش محیط خود مهار بیشتری بر زندگی خود دارند که این مهار و درک بهتر با افزایش خودپنداشت افراد مرتبط است. ادراک دانش‌آموزان درباره توانایی‌های خود، لذت و علاقه به مدرسه به‌طور کلی، به‌منزله یکی از ابعاد مهم خودپنداشت، افزایش پیشرفت تحصیلی را در پی دارد (گمی و همکاران، ۲۰۱۳؛ ماسن و همکاران، ۲۰۱۳).

به‌طور کلی نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که بین خودپنداشت تحصیلی مثبت و مسند مهارگری درونی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه معناداری وجود دارد. بنابراین می‌توان با پرورش خودپنداشت تحصیلی مثبت و مسندمهارگری، عملکرد و پیشرفت تحصیلی بالایی را در دانش‌آموزان انتظار داشت. ازجمله محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به انتخاب نمونه تنها از شهر تهران اشاره کرد که تعمیم نتایج را با مشکل مواجه می‌کند. لذا پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی پژوهش‌هایی این‌چنین بر روی دانش‌آموزان جوامع دیگر نیز صورت گیرد.

منابع

خجسته مهر، رضا؛ کوچکی، رحیم؛ کرابی، امین و عباسپور، ذبیح الله. (۱۳۹۱). تأثیر برنامه موفقیت تحصیلی بر عملکرد و خود پنداره تحصیلی، نگرش نسبت به مدرسه، یادگیری شیوه موفقیت در مدرسه و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان. مجله روان‌شناسی مدرسه، ۱(۱)، ۴۵-۲۷.

پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان براساس خودپنداشت تحصیلی و مسند مهارگری

- رشیدی، مرتضی (۱۳۸۷). بررسی برخی متغیرهای شناختی و غیر شناختی به‌عنوان پیش‌بینی موفقیت و عدم موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان پسر سال اول دبیرستان‌های شهرستان رامهرمز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز.
- قنبری، سیروس و سلطانه‌زاده، وحید (۱۳۹۵). نقش واسطه‌ای هوش هیجانی در ارتباط بین خودکارآمدی پژوهشی و انگیزه پیشرفت (مورد مطالعه: دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه بوعلی سینا همدان). فصلنامه مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی، ۶(۱۴)، ۶۷-۴۱.
- لطفی‌عظیمی، افسانه و ابراهیمی‌قوام، صغری (۱۳۹۴). سبک‌های انگیزش و پیشرفت تحصیلی: نقش واسطه‌ای خودپنداشت تحصیلی. روان‌شناسان تحولی: روان‌شناسان ایرانی، ۱۱(۴۳)، ۲۴۷-۲۵۸.
- لطفی‌عظیمی، افسانه؛ افروز، غلامعلی؛ درتاج، فریبرز و نعمت‌طاوسی، محترم (۱۳۹۴). نقش مسندمهارگری و خودکارآمدی در پیش‌بینی انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان. فصلنامه پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۹(۳۱)، ۱-۲۳.
- میکائیلی، نیلوفر؛ افروز، غلامعلی و قلیزاده، لیلیا (۱۳۹۱). ارتباط خودپنداره و فرسودگی تحصیلی با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر. روان‌شناسی مدرسه، ۱(۴)، ۱۰۳-۹۰.
- ولی‌زاده، شیرین (۱۳۹۰). سبک‌های والدگری و پیشرفت تحصیلی: نقش واسطه‌گر خودپنداشت یا حرمت خود؟ روان‌شناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی، ۸(۳۰)، ۱۴۳-۱۵۵.
- ابراهیمی‌قوام‌آبادی، صغری. (۱۳۷۷). اثربخشی سه روش راهبرد یادگیری (آموزش دوجانبه، توضیح مستقیم و چرخه افکار) بر درک مطلب، حل مسئله، دانش فراشناخت، خودپنداره تحصیلی و سرعت یادگیری در دانش‌آموزان دختر دوم راهنمایی معدل پایین‌تر از ۱۵ شهر تهران. پایان‌نامه دکتری روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبایی تهران.
- Coetzee, L. R. (2011). The relationship between students' academic self-concept, motivation and academic achievement at the university of the Free State. MA thesis, University of South Africa.
- Curtin, N., Stewart, A. J., & Ostrove, J. M. (2013). Fostering academic self-concept: Advisor support and sense of belonging among international and domestic graduate students. *American Educational Research Journal*, 50, 108-137.
- Dramanu, B. Y. & Balarabe, M. (2013). Relationship between academic self-concept and academic performance of junior high school students in Ghana. *European Scientific Journal*, 9(34), 93-104.

- Ebrahimi Ghavam Abadi, S. (2006). Efficacy of three methods of learning strategy (education, mutual, positive comments and thoughts cycle) on reading comprehension, problem solving, cognitive knowledge, academic self-concept and learning speed in second grade point average lower than 15 female students in Tehran. PhD dissertation Psychology, Faculty of Education and Psychology Allameh Tabatabaei University in Tehran. (Persian).
- Engin-Demir, C. (2009). Factors influencing the academic achievement of the Turkishurban poor. *International Journal of Educational Development*, 29 (1),17-29.
- Gemeay, E., Behilak, S., Kanona, A., & Mansour ,E. A. (2013). Self-concept and academic achievements among nursing students. *Life ScienceJournal*, 10(1), 1466-1470.
- Ghanbari, S., & Soltanzadeh, V. (2016).The Mediating Role of Emotional Intelligence in The Relationship between Self-Efficacy and Academic Achievement (the case of Bu-Ali Sina University graduate students). *Journal of Educational Measurement & Evaluation Studies*, 6(14), 41-67. (Persian)
- Golparvar, S. E. (2014). A Comparison of Locus of control and General English Achievement in Students of Medicine and Theology. *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences*, 17 (2), 50- 65.
- Hssaskhah, J & Jahedi, F. (2015). The Role of Social Comparison Orientation and Tendencies in Iranian EFL Learners' Academic Achievement. *The Journal of Teaching Language Skills (JTLS)*. 2015; 6 (4), 45-65.
- Jansen, M., Schroeders, U., & Lüdtke, O. (2014). Academic self-concept in science: Multidimensionality, relations to achievement measures, and gender differencesOriginal Research Article *Learning and Individual Differences*, 30, 11-21.
- Judge, T. A., Locke, E. A., Durham, C. C., & Kluger, A. N. (1998). Dispositional effects on job and life satisfaction: The role of core evaluations. *Journal of Applied Psychology*, 83, 17-34.
- Khojaste Mehr, R., Kochaki,R., Karaie, A., & Abaspour, Z. A. (2012).The effect of a "Succeeding in School" program on the academic performance, academic self-concept, attitude towards school, learning how to succeed in school and social adjustment of school students. *Journal of school psychology*, 1(1), 27-45. (Persian).
- Levenson, H. (1981). Differentiating among internality, powerful others, and chance. In H. M. Lefcourt (Ed.), *Research with the locus of control constructs* (pp.15-63). New York: Academic Press.
- Lotfi Azimi, A., & Ebrahimi Ghavam, S. (2015).Motivation Styles and Academic Achievement: The Mediating Role of Academic Self-Concept. *Developmental Psychology: Iranian Psychologist*, 43(13), 247-258.(Persian)
- Lotter, C., Dickenson, T., Smiley, W., Thompson, S., & Rea, M. (2014). Middle Level Teachers' Self-efficacy and Outcome Expectancy for Teaching Science as Inquiry: The Impact of a Professional Development Program. Manuscript submitted for publication.
- Majzub, R. M., Bataineh, M. Z. T., Ishak, N. M. & Rahman, S. (2009). The Relationship between Locus of Control and Academic Achievement and Gender in a selected Higher Education Institution in Jordan. *Proceedings of the 8th WSEAS International*

- Conference on education and educational technology.
- Mali, V. (2013). A Study on Locus of Control and its Impact on Employees' Performance. *International Journal of Science and Research (IJSR)*, 2 (12), 149- 151.
- Marsh, H. W., & O'Mara, A. (2008). Reciprocal effects between academic self-concept, self-esteem, achievement, and attainment over seven adolescent years: Unidimensional and multidimensional perspectives of self-concept. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34, 542-552.
- Mason, L., Boscolo, P., Tornatora, M. C & Ronconi, L. (2013). Besides knowledge: Across-sectional study on the relations between epistemic beliefs, achievement goals, self-beliefs, and achievement in science. *Instructional Science*, 41(1), 49-79.
- Michael Becker, Marko Neumann. (2016). Context-related changes in academic self concept development: On the long-term persistence of big-fish-little-pond effects. *Learning and Instruction*, 45, 31-39.
- Michaëlie, N., Afroz, G. A. & Gholizadeh, L. (2012). Relationship between Self-Concept and Academic Aurnout and Academic Performance of Aemale Students. *Journal of school psychology*, 4(1), 90-103. (Persian).
- Oyler, J. D. (2007). Core self-evaluations and job satisfaction: The role of organizational and community embeddedness. *Journal of Applied Psychology*. 80(2), 257-268.
- Pinxten, M., Wouters, S., Preckel, F., Niepel, C., De Fraine, B., & Verschueren, K. (2015). The formation of academic self-concept in elementary education :A unifying model for external and internal comparisons. *Contemporary Educational Psychology*, 41, 124-132.
- Rashidi, M. (2008). Evaluation of cognitive and non-cognitive variables as predictors of high school students academic success and failure of Rāmhormoz city. MA thesis in Educational Psychology, Faculty of Education and Psychology, Shahid Chamran University. (Persian)
- Sagone, E. & De Caroli, M. E. (2014). Locus of control and academic self-efficacy in university students: the effects of Self-concepts. *Social and Behavioral Sciences* 114, 222 – 228.
- Sarıçam, H., Duran, A., Çardak, M. & Halmatov, M. (2012). The Examination of Pre-school Teacher Candidates' Academic Locus of Control Levels According to Gender and Grade. *Mevlana International Journal of Education (MIJE)*, 2 (2), 67- 74.
- Shkullaku, R. (2013). The relationship between self-efficacy and academic performance in the context of gender among Albanian students. *European Academic Research*, 1(4), 467-478.
- Valizadeh, S. (2012). Parenting Styles and Academic Achievement: Mediating Role of Self-Concept or Self-Ssteem?. *Developmental Psychology: Iranian Psychologist*, 30(8), 143-155. (Persian)

Predicting academic achievement based on academic self-concept and locus of control

A. Lotfi Azimi¹, F. Dortaj², Gh. A. Afrooz³ & M. Nemattavousi⁴

Abstract

The purpose of this study was to predict the academic achievement based on academic self-concept and locus of control. The design of this study was correlational-descriptive. The population consisted of all male and female pre-university students in public high schools of Tehran majoring in natural sciences in the academic year of 2014-2015. From this population, 560 male and female students were selected using multi-stage random sampling. The instruments were academic self-concept scale, and interiority, powerful people and chance scale. Also, the students' GPA was considered as the criterion of their academic achievement. Data analysis was performed through Pearson's correlation coefficient and regression analysis in SPSS 21. The results showed a positive significant correlation between academic self-concept and locus of control with academic achievement ($p < 0.01$). The result of regression analysis also revealed that almost 23% of students' academic achievement variance was predicted positively based on academic self-concept and internal locus of control. Hence, it can be concluded that by increase of the level of academic self-concept and locus of control, the academic achievement increases accordingly. In other words, academic self-concept and locus of control are the most important variables in academic achievement of the students.

Keywords: academic self-concept, locus of control, academic achievement, students

---

1 . Corresponding Author :Ph.D. Educational Psychology, Imam Reza International University (alotfiiazimi@gmail.com)

2 . Professor of Psychology , Allameh Tabataba'i University

3 . Professor of Psychology, University of Tehran

4 . Assistant Professor of Psychology, Islamic Azad University South Tehran Branch